

تصویر اثرانگشتان جوهری پای مهر روح

الله موسوی خمینی

منظور از هویت جهان اجتماعی چیست؟

دانستیم هویت اجتماعی افراد محصول عضویت گروهی آنهاست، مانند اینکه شهری، روستایی و عشایری بودن شما نتیجه عضویت در یک شهر، روستا یا ایل است. جهان اجتماعی نیز هویت خاصی دارد. منظور از هویت جهان اجتماعی چیست و چه تفاوتی با هویت اجتماعی افراد دارد؟

دانش‌آموزی، یکی از ویژگی‌های هویت اجتماعی شماست. دانش آموز بودن شما محصول عضویت شما در یک مدرسه است. ولی خود مدرسه نیز دارای هویت خاصی است. مدرسه با پذیرفتن عقاید، ارزش‌ها، هنجارها و نمادهای نهاد تعلیم و تربیت به رسمیت شناخته می‌شود. نهاد تعلیم و تربیت نیز یکی از نهادهای جهان اجتماعی است و هویت خود را از جهان اجتماعی کسب می‌کند. خود جهان اجتماعی نیز هویتی دارد که از آن به «هویت فرهنگی جهان اجتماعی» یاد می‌شود. منظور از هویت فرهنگی جهان اجتماعی چیست؟

هویت فرهنگی جهان اجتماعی بر اساس عقاید و ارزشهای اجتماعی آن شکل می‌گیرد. این هویت هنگامی محقق می‌شود که در میان مردم عقاید و ارزش‌های مشترکی پدید آید. یعنی هرگاه نوعی از عقاید و ارزشها از سوی افراد پذیرفته و به رسمیت شناخته شود، هویت فرهنگی پدید می‌آید. هویت فرهنگی جهان اجتماعی پدیده‌ای گسترده‌تر از هویت اجتماعی افراد است. هویت اجتماعی افراد همواره در پرتو هویت فرهنگی جهان اجتماعی شکل می‌گیرد. هویت فرهنگی، فرصت شکل‌گیری هویت‌های اجتماعی خانوادگی، شغلی و ... را پدید می‌آورد و در برابر انواع هویت‌های اجتماعی که با عقاید و ارزشهای آن ناسازگار باشند مقاومت می‌کند. هویت فرهنگی تا زمانی که عقاید و ارزشهای مربوط به آن مورد پذیرش اعضای جهان اجتماعی و برای آنها مهم باشند دوام می‌آورد و هرگاه عقاید و ارزشها اهمیت و اعتبار خود را از دست بدهند زایل و نابود می‌شود.

تصویر کاریکاتور بد حجایی

کاریکاتور تهرج و تجمل، کاریکاتور سپردن
والدین به خانه سالمندان

فعالیت . تأمل کنید:

هویت فرهنگی جهان اجتماعی چه ارتباطی با هویت اجتماعی افراد دارد آیا این دو می‌توانند مستقل از یکدیگر وجود داشته باشند. در پاسخ از نمونه زیر کمک بگیرید.

هر خانواده یک گروه اجتماعی است. هویت خانوادگی ما بخشی از هویت اجتماعی ما و نتیجه عضویت ما در یک خانواده است. واضح است که در هر جهان اجتماعی هر شکل از زندگی را خانواده نمی‌گویند بلکه تنها شکلی از زندگی که بر اساس عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای نهاد خانواده پدید آمده باشد به رسمیت شناخته می‌شود در مقابل نهاد خانواده نیز تازمانی دوام می‌آورد که گروه‌های خانوادگی عقاید، ارزش‌ها، هنجارها و نمادهای آن را بپذیرند و بر اساس آن عمل کنند. حالا شما به رابطه میان جهان اجتماعی و نهادهای آن فکر کنید.

هویت خانوادگی افراد ↔ خانواده‌ها ↔ نهاد خانواده ↔ هویت فرهنگی جهان اجتماعی

فرایند و علل تحولات هویتی جهان اجتماعی کدام‌اند؟

در فصل اول با دو نوع تغییر در جهان اجتماعی آشنا شدید. آیا آنها را به یاد می‌آورید؟ برخی تغییرات درون یک جهان اجتماعی رخ می‌دهد ولی برخی تغییرات یک جهان اجتماعی را به جهان اجتماعی دیگری تبدیل می‌کند؛ به عبارت دیگر هویت فرهنگی جهان اجتماعی را دچار تحول می‌کند؛ به اینگونه تغییرات اساسی در جهان اجتماعی، تحولات هویتی می‌گویند. به نظر شما جهان اجتماعی چگونه دچار تحولات هویتی می‌شود؟

تصویر از فیلم محمد رسول الله
ورود پیامبر به مدینه

ابتدا در مورد آثار منفی و مثبت بیماری (آثار جسمی، روحی و اجتماعی) برای انسان با هم گفتگو کنید. آیا هر بیماری یا عامل بیماری‌زا در بدن انسان به مرگ او می‌انجامد؟ آیا آن دسته از بیماری‌ها که به مرگ می‌انجامد یک دفعه پیش می‌آیند یا معمولاً در طول زمان اتفاق می‌افتند و مسیری نسبتاً طولانی را می‌پیماید. آیا این مسیر قطعی است یا در مواردی برگشت‌پذیر یا حداقل قابل کنترل است؟ در جهان اجتماعی وضعیت چگونه است؟ آیا هر تعارض فرهنگی به تحول هویت فرهنگی جهان اجتماعی می‌انجامد؟

علل

فرایند

پیامد

تغییرات و تحولات فرهنگی

فرایند تحولات فرهنگی:

گاهی تعارض فرهنگی یا شیوه زندگی ناسازگار با عقاید و ارزشهای یک جهان اجتماعی تداوم پیدا می‌کند و جهان اجتماعی نمی‌تواند رفتارهای اجتماعی را براساس فرهنگ خود سازمان دهد. این وضعیت می‌تواند به «تزلزل فرهنگی» منجر شود.

تزلزل فرهنگی هنگامی رخ می‌دهد که عقاید، ارزش‌ها و آرمان‌هایی که هویت فرهنگی جهان اجتماعی را می‌سازند از ثبات و استقرار خود را در زندگی مردم از دست بدهند و مورد تردید

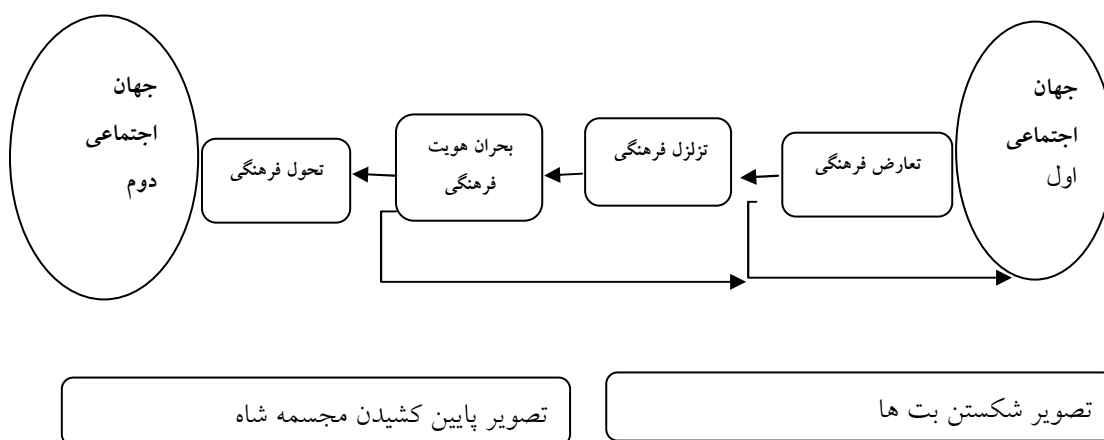
قرارگیرند. به عبارت دیگر ناسازگاری از سطح رفتارها و هنجارها به سطوح عمیق‌تر عقاید و ارزش‌ها می‌رسد.

تزلزل فرهنگی می‌تواند به «بحران هویت» منجر شود. بحران هویت در جایی به وجود می‌آید که جهان اجتماعی توان حفظ و دفاع از عقاید و ارزشهای اجتماعی خود را نداشته باشد.

اگر در یک جهان اجتماعی بحران هویت پدید آید راه برای دگرگونی و تحول هویت فرهنگی باز می‌شود. در آن صورت تغییرات اجتماعی از محدوده تغییرات درون جهان اجتماعی فراتر می‌رود و به صورت تحولات فرهنگی در می‌آید.

تحولات فرهنگی می‌تواند مثبت یا منفی باشد. آیا راهی برای تشخیص و ارزیابی اینگونه تحولات وجود دارد؟

اگر فرهنگی که گرفتار تزلزل، بحران و تحول می‌گردد؛ اولاً فرهنگی باطل باشد؛ ثانیاً جهت تغییرات به سوی فرهنگ حق باشد، تحولات فرهنگی مثبت است و اگر فرهنگی که اعتبار اجتماعی خود را از دست می‌دهد فرهنگ حق باشد یا آنکه جهت تحولاتی که رخ می‌دهد به سوی فرهنگ حق نباشد، تحول فرهنگی مثبت نیست. تحول جامعه جاهلی به جامعه نبوی تحول فرهنگی مثبت و تحول جامعه نبوی به جامعه اموی تحول فرهنگی منفی است.

علل تحولات فرهنگی:

با فرایند تغییرات و تحولات فرهنگی آشنا شدید. ولی این پرسش مهم مطرح می‌شود که چرا این تغییرات و تحولات رخ می‌دهد و علل آن کدامند؟

علل تحولات فرهنگی را به دو دسته درونی و بیرونی تقسیم می‌کنند. ما در این درس از علل درونی تغییرات و تحولات فرهنگی سخن می‌گوییم.

علل درونی دو دسته کلی دارند.

۱- ابداعات و نوآوری‌های مثبت و منفی افراد و اعضای جهان اجتماعی

در درس قبل در مورد ابداعات و نوآوری‌های مثبت و منفی سخن گفتیم. آیا می‌توانید این موضوع را برای هم‌کلاسی‌های خود شرح دهید؟

۲- کاستی‌ها و بن‌بست‌های موجود در هویت فرهنگی جهان اجتماعی

یک جهان اجتماعی اگر پس از تحقق و شکل‌گیری با کاستی‌ها و بن‌بست‌های درونی مواجه شود، گرفتار کهولت و مرگ طبیعی می‌شود. مرگ طبیعی یک جهان اجتماعی هنگامی رخ می‌دهد که با وجود به کارگیری تمامی ظرفیت‌های خود از عهده پاسخ‌گویی به نیازهای طبیعی و جسمانی یا فطری و معنوی انسان‌ها باز می‌ماند.

جهان اجتماعی که متناسب با نیازهای معنوی و روحی افراد عمل نکند و پرسش‌های آنها را درباره معنای زندگی و مرگ پاسخ ندهد و در مسیر غفلت از این پرسش‌ها گام بردارد یا به پوچ‌انگاری برسد نشاط زندگی را از دست می‌دهد و با انواع مختلف آسیب‌ها مانند یأس، ناامیدی و خودکشی افراد رویارو می‌شود.

کاستی و خلاء معنوی، اندیشمندان و متفکران اجتماعی را به بازاندیشی درباره بنیانهای عقیدتی و ارزشی جهان اجتماعی فرا می‌خواند و آنها را برای عبور از مرزهای هویت فرهنگی آن تشویق می‌کند.

بدانیم و بخوانیم

قبلاً در مورد جهان اجتماعی متجدد یا جهان مدرن و فرصت‌ها و محدودیت‌هایی که این جهان برای انسان ایجاد می‌کند سخن گفتیم. در طی قرن بیستم متفکرین جهان غرب آثار متعددی درباره بحران‌های هویتی این جهان اجتماعی نوشته‌اند و از شکل‌گیری دوران بعد از تجدد یا پسامدرن سخن گفته‌اند. بسیاری شکل‌گیری دوران پسامدرن را نوعی تحول هویتی در جهان اجتماعی متجدد می‌دانند و برخی آن را نوعی تغییر در محدوده مرزهای هویتی این جهان می‌دانند.

فعالیت: تحلیل کنید

با هویت اجتماعی افراد و هویت فرهنگی جهان اجتماعی آشنا شدید. آیا هر نوع بحران هویت اجتماعی افراد به بحران هویت فرهنگی منجر می‌شود. در چه صورتی بحران هویت در سطح افراد به بحران هویت در سطح جهان اجتماعی می‌انجامد؟

مثلاً ممکن است برخی از افراد یا خانواده‌ها دچار بحران هویت باشند ولی نهاد خانواده در ایران دچار بحران هویت نباشد در چه صورتی بحران هویت افراد و خانواده‌ها به بحران هویت در نهاد خانواده منجر می‌شود؟ این تحلیل را می‌توان درباره سایر گروه‌های اجتماعی مانند گروه‌های تحصیلی، شغلی، ورزشی و ... نیز به کار گرفت.